

(Anders) renoveren

Ruimte voor Lokaal Maatwerk

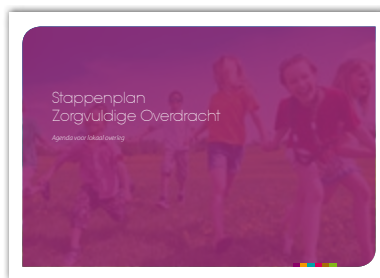

In deze reeks verschijnen ook:

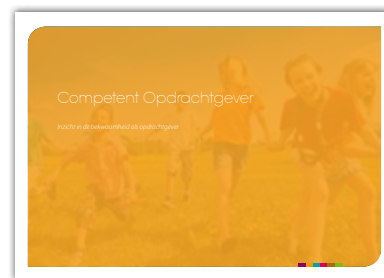
'Wetswijziging Buitenonderhoud'

Wat wijzigt er in de wetgeving rondom het (buiten)onderhoud van schoolgebouwen?

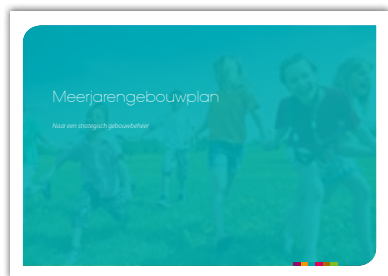
'Zorgvuldige overdracht'

Hoe kunnen onderwijs en gemeenten samen het gesprek aan gaan?

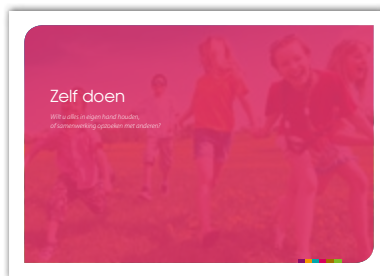
'Competent opdrachtgever'

Welke vaardigheden worden van de huisvestingsverantwoordelijke gevraagd?

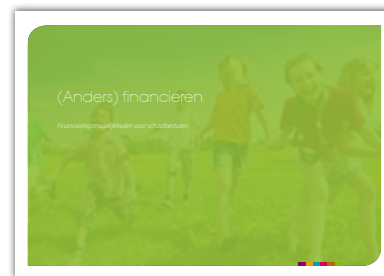
'Meerjarengedouwplan'

Hoe komt u tot een goed huisvestings- en onderhoudsplan?

'Zelf doen'

Wilt u alles in eigen hand houden, of samenwerking opzoeken met anderen?

'Financiering'

Welke financieringsvormen zijn mogelijk voor onderwijshuisvesting?

Beste huisvestingsprofessional,

Deze brochure biedt inzicht in de betekenis en mogelijke invulling, toepassing en uitwerking van het begrip renovatie. Over dit onderwerp wordt veel gesproken in het kader van de wetswijziging onderwijshuisvesting op 1 januari 2015. De wetswijziging gaat over de overheveling van de taak en het budget voor het buitenonderhoud en de aanpassing van schoolgebouwen van gemeenten naar schoolbesturen.

Het Kenniscentrum Ruimte voor Onderwijs en Kinderopvang (Ruimte-OK) heeft deze brochure samengesteld, samen met de PO-Raad en de VNG. Dit is de zesde brochure in een reeks van in totaal zeven, die onderdeel uitmaken van de voorlichting omtrent deze wetswijziging.

Ruimte-OK verzorgt dit landelijke voorlichtingstraject in opdracht van het Ministerie van OCW en in samenwerking met de PO-Raad en de VNG. Het voorziet in een reeks brochures, bijeenkomsten, presentaties en een helpdesk met als doel schoolbesturen en gemeenten goed voor te bereiden op de gewijzigde taak- en budgetverdeling.

Afhankelijk van de ontwikkelingen zal deze brochure worden geactualiseerd. Ze wordt digitaal beschikbaar gesteld en is te vinden op: www.overhevelingbuitenonderhoud.nl.

Hartelijke groet,
Team Ruimte-OK

1. Vooraf

Wat is het?

Deze brochure biedt een handvat voor het benaderen van renovatievraagstukken. Wie is er verantwoordelijk voor en hoe gaan gemeenten en schoolbesturen hier in de praktijk mee om.

Voor wie is het bedoeld?

Deze brochure is geschreven voor schoolbesturen in het primair en speciaal onderwijs en voor degenen bij gemeenten die zich bezighouden met onderwijshuisvesting.

Waarvoor en hoe kan ik het gebruiken?

Deze brochure biedt een handreiking voor een (gezamenlijke) uitwerking op lokaal niveau. Naast inzicht in het wettelijke kader, een overzicht van interpretaties en een afwegingskader voor de diverse belangen die er rondom het renovatievraagstuk kunnen spelen worden een aantal voorbeelden uit de praktijk geschetst.

Meer weten over de wetwijziging?

Het is voor meer informatie over de wetwijziging aan te raden zo nu en dan terug te grijpen naar de brochures die in dit kader eerder verschenen, zoals onder meer '[Zorgvuldige overdracht](#)' en '[\(Anders\) financieren](#)'.

Welke ondersteuning kan ik verwachten?

Alle informatie over het voorlichtingstraject loopt via de website www.overhevelingbuitenonderhoud.nl. Daar kunt u [brochures](#) downloaden, aanmelden voor de [nieuwsbrief](#) en nieuwsflits, kennisitems vinden in de [online kennisbank](#) en vragen stellen via de online [helpdesk](#).

2. Feiten en interpretaties

Voor het begrip van renovatie is geen eenduidige definitie voorhanden, noch in de onderwijswetgeving, noch in de bouwkundige vakliteratuur. Het is in feite een verzamelbegrip voor bouwkundige ingrepen in een bestaand gebouw, met als doel dit meer aan de eisen van de tijd te laten voldoen. Renovatie is volgens de onderwijswetten geen voorziening huisvesting en komt daarom ook niet voor als voorziening in de modelverordening van de VNG. Gemeenten hebben 'formeel' dus geen wettelijke plicht te investeren in renovatie.

Aanpassing en (vervangende) bouw

In tegenstelling tot "renovatie" is "aanpassing" wel een wettelijke term (WEC, WVO en WPO artikel 92, eerste lid, onder b, sub 1). In jurisprudentie wordt het begrip 'aanpassing' beperkt tot ingrepen die noodzakelijk zijn vanwege nieuwe, wettelijke voorschriften. Vanaf 2015 zijn de kosten van aanpassing voor rekening van het schoolbestuur. Ze ontvangen de bekostiging hiervoor via de MI-vergoeding (Materiële Instandhouding).

Dat geldt niet voor nieuwbouw (WPO artikel 92, eerste lid, onder a, sub 1). Nieuwbouw, inclusief vervangende bouw, op dezelfde of een andere locatie, blijft voor rekening van de gemeente.

Volgens de modelverordening huisvesting (bijlage 1.A.2) is de noodzaak tot vervangende bouw aanwezig:

- als op grond van een overeenkomstig NEN 2767 opgestelde bouwkundige rapportage wordt vastgesteld dat onderhoud of aanpassen niet zal leiden tot de gewenste levensduurverlenging van ten minste [aantal (bijvoorbeeld 20)] jaar;
- als dit het gevolg is van een herschikkingsoperatie;
- als dit het gevolg is van ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening, waarbij een van de twee volgende situaties geldt:
  1. het is een voor blijvend gebruik bestemde voorziening en een prognose (opgesteld conform bijlage II) toont aan dat dit aantal leerlingen gedurende ten minste 15 jaar aanwezig zijn of kunnen worden verwacht;

2. het is een voor tijdelijk gebruik bestemde voorziening en een prognose (opgesteld conform bijlage II) toont aan dat dit aantal leerlingen gedurende ten minste 4 jaar aanwezig zijn of kunnen worden verwacht, en

- als er geen gebouw beschikbaar is of komt, dat geschikt is of te maken is als passende huisvesting voor de school, en
- het onmogelijk is om door medegebruik een passende huisvesting voor de school te realiseren.

Wetgever: kom tot redelijk vergelijk

De staatssecretaris heeft ervoor gekozen renovatie niet apart bij wet te regelen. Een motie in 2014, in het kader van de debatten over de wijziging van verantwoordelijkheden rondom het buitenonderhoud, om dit wel te regelen, werd door de Tweede Kamer verworpen. De motivatie was dat er geen scherp onderscheid valt te maken tussen onderhoud, aanpassing en renovatie. binnen een algemeen toepasbare regeling. Bovendien zouden in een dergelijke centrale regeling ook criteria moeten worden opgenomen voor de verdeling van de kosten tussen gemeente en schoolbestuur.

De staatssecretaris laat nu alle ruimte aan partijen om, lokaal naar eigen inzicht en behoeften, keuzes te maken. In de Memorie van Toelichting is daarover het volgende opgemerkt (paragraaf 4):

“De verantwoordelijkheid voor renovatie zal niet uitdrukkelijk bij ofwel de gemeente ofwel het bevoegd gezag komen te liggen, omdat renovatie niet als aparte voorziening is opgenomen in de onderwijswetten. Gemeenten en bevoegde gezagsorganen zullen in voorkomende gevallen in goede verstandhouding tot een redelijk vergelijk moeten komen over de verdeling van de kosten en een eventuele keuze tussen renovatie en nieuwbouw.”

Ondanks het feit dat de financiering van renovatie en nieuwbouw verschillend is, kan vervangende nieuwbouw door renovatie van een schoolgebouw een aantal jaren worden uitgesteld. Voor gemeente en schoolbestuur kan dit aanleiding zijn om, hoewel de gemeente hiertoe formeel dus niet verplicht is, tot een afspraak over een kostenbijdrage.

Interpretaties

Ondanks dat het begrip renovatie volgens de onderwijswetten geen voorziening huisvesting is wordt het begrip renovatie in de praktijk in allerlei situaties gebezigd. Het kan verhelderend zijn te begrijpen dat hiermee verschillende zaken kunnen worden bedoeld. Soms wordt gesproken over renovatie terwijl het gaat om nieuwe bouwkundige eisen waaraan de huisvesting moet voldoen. Er is dan feitelijk sprake van aanpassing, waarvan de kosten voor rekening van het bevoegd gezag (het schoolbestuur) komen. Niet wettelijk geregeld is “renovatie” in de vorm van functionele verbeteringen aan het gebouw, bv. om het te laten aansluiten op de onderwijsambities.

Dezelfde onduidelijkheid kan gelden in situaties waarin bestaande panden drastisch worden aangepast, inclusief eventuele nieuwe functies en/of verduurzamingsmaatregelen, zodat ze weer voor lange tijd (bijvoorbeeld twintig jaar) technisch en functioneel geschikt zijn voor het geven van goed onderwijs. In deze gevallen wordt door gemeenten op lokaal niveau soms ook wel gesproken over een ‘opwaardering’,

‘upgrade’ of ‘transformatie’. Ingrepen die gemeenschappelijk hebben dat zij qua kostenniveau veelal behoorlijk lijken op vervangende nieuwbouw. Tot 1997 was hiervoor het begrip “algehele aanpassing” in gebruik. Schoolbesturen konden via het rijk een aanvraag voor ingrijpend onderhoud indienen wanneer het schoolgebouw een bepaalde leeftijd had bereikt. Vanaf 1997 is deze term niet meer in de wet noch in de verordening terug te vinden. Ook de leeftijd (historische waarde) van een gebouw kan soms aanleiding geven voor interpretatieverschillen over de geldende regels. Gebouwen waar bijvoorbeeld regels gelden voor monumenten vragen om maatwerk van schoolbesturen en zo nodig gemeenten. De discussie die dit kan oproepen is soms nodig om in beweging te komen.

Tot slot

Een veelgehoord knelpunt om te komen tot een evenwichtige kostenverdeling waar het de afweging renovatie of vervangende nieuwbouw betreft vormt het investeringsverbod voor schoolbesturen. Meer hierover kunt u lezen in de volgende paragraaf of de eerder verschenen brochure ‘[\(Anders\) financieren](#)’.

3. Gezamenlijk perspectief

De praktijk leert dat het kan helpen een gezamenlijk (inhoudelijk) toekomstperspectief voor (school)gebouwen binnen de gemeente vast te stellen. Dit toekomstperspectief dient vervolgens als uitgangspunt voor het terugdenen naar de benodigde ingrepen in de onderwijshuisvesting, of in bredere zin in het lokaal voorzieningenniveau.

Afwegingen in lokaal overleg

Onderwijshuisvesting is geen doel op zich, maar een middel ter ondersteuning van de onderwijsvisie van de school, en in bredere zin van de ontplooiingskansen van kinderen en jongeren binnen de gemeente. Door met elkaar in gesprek te gaan en een gedeeld toekomstperspectief vast te stellen kan een gezamenlijk gedragen strategisch (huisvestings-) plan ontstaan. Onderwerpen als wetten en regels, politieke en andere (eigen) ambities plus het financiële plaatje, komen daarbij aan de orde. Belangrijk is echter deze onderwerpen steeds te plaatsen in het gezamenlijk beleidsperspectief, en

daar maximaal op in te zetten. Het is mooi als gemeenten, vanuit dit gezamenlijk belang, een bijdrage kunnen leveren, ook al zijn zij daartoe formeel niet (wettelijk) verplicht.

Om dit beleidsperspectief operationeel te maken zal overleg gevoerd moeten worden tussen gemeenten en schoolbesturen. Dit is precies wat de staatsecretaris voorstaat: ga met elkaar om tafel, bepaal samen wat de ambities zijn en kom tot een gezamenlijk gedragen plan. Daarbij kunnen de volgende afwegingen worden meegenomen:

- Wat is het bredere perspectief van het strategisch huisvestingsplan? Welke huisvesting is er de komende jaren nodig? Van welke kwaliteit en hoe komen wij daar?
- Hoe verhouden de verschillende belangen zich tot elkaar? Bijvoorbeeld ten aanzien van benodigde investeringen voor (goed) onderhoud, levensduurverlengende maat-

regelen en (vervangende) nieuwbouw? Welke financiële middelen hebben partijen in de komende periode beschikbaar en-of gereserveerd?

Bijvoorbeeld:

Een gemeente kan er voor kiezen geen enkele regeling te treffen voor een vergoeding van levensduurverlengende maatregelen en-of renovatie. De wet legt immers formeel geen verplichting daartoe op. Een gemeente zal dan echter wel rekening moeten houden met de wens van schoolbesturen om duidelijkheid te verschaffen over de vraag wanneer een gemeente een aanvraag voor vervangende nieuwbouw zal vergoeden. Er zullen situaties zijn waarbij zowel schoolbesturen als gemeenten belang kunnen hebben bij het (gezamenlijk) investeren in een levensduurverlenging van twintig tot vijftientig jaar. Voor een schoolbestuur wordt het dan zinvol te investeren in verduurzamingsmaatregelen die zichzelf in de exploitatie terugverdienen. Een gemeente hoeft op dat moment niet te investeren in vervangende nieuwbouw.

- Welke relatie hebben de overige zorgterreinen van de gemeente met de zorgplicht voor onderwijshuisvesting? Denk aan Jeugdzorg, integratiebeleid, VVE, achterstandenbeleid, voortijdige schoolverlaters, lokale educatieve agenda (LEA) etc.
- In het kader van bestrijding van leegstand kunnen besturen en gemeente samen kijken naar de (herschikkings-) mogelijkheden die er zijn om het gebouwenbestand in z'n geheel te heroverwegen: wat hebben we nodig en waar?
- In het kader van verduurzaming kunnen gemeenten en besturen een gezamenlijke ambitie formuleren waaruit de consequenties (technisch, functioneel, financieel) voor renovatie of vernieuwbouw getrokken kunnen worden. Voor schoolbesturen is een belang dat het werk kan maken van verduurzaming van het gebouw om daarmee de exploitatiekosten naar beneden te brengen. In dat kader past de door de staatssecretaris toegezegde verruiming van het 'investeringsverbod'. De wetgever besloot tot het

investeringsverbod nadat bleek dat schoolbesturen met onderwijsmiddelen zich begaven op het terrein van de gemeenten (uitbreiding en nieuwbouw). De staatssecretaris heeft verruiming toegezegd wanneer de bijdrage zich richt op aanvullende kosten, bijvoorbeeld investeringskosten die binnen afzienbare termijn (5-7 jaar) kunnen worden terugverdiend, doordat met de eigen bijdrage een exploitatievoordeel wordt bereikt (bv. energiezuinig, onderhoudsvriendelijk gebouw). De brief van OCW aan de Tweede Kamer schrijft daarover: 'Nu de schoolbesturen de middelen voor onderhoud en aanpassen rechtstreeks ontvangen kunnen ze zonder afhankelijkheid van de gemeente besluiten tot functionele aanpassingen, investeringen om de energiekosten te verlagen en het binnenklimaat te verbeteren.'

- Op het gebied van kwaliteit van schoolgebouwen kunnen gemeente en besturen lokaal een ambitieniveau conform het kwaliteitskader huisvesting-basisonderwijs (nieuwbouw of bestaande bouw) overeenkomen. Welk (basis)kwaliteitsniveau willen we als gemeenten en

schoolbesturen samen vaststellen voor de gebouwen waar kinderen onderwijs ontvangen? Ook dit kan een vertrekpunt zijn om te spreken over verdeling van kosten en/of een meerjarig investeringsprogramma. Bekend is dat rijksvergoedingen voor onderwijshuisvesting (nieuwbouw en onderhoud) onvoldoende blijken. Er zullen dus keuzen gemaakt moeten worden en prioriteiten gesteld.

- In het kader van flexibiliteit en multifunctionaliteit kunnen gemeenten en schoolbesturen samen kijken naar het zo optimaal mogelijk maken en gebruiken van de (onderwijs-) huisvesting waarbij afspraken worden gemaakt op lokaal niveau. Moeten schoolgebouwen alleen beschikbaar zijn voor scholen? En hebben we over 30 jaar nog wel behoefte aan hetzelfde gebouw als nu?

-
- Bovenstaande afwegingen kunnen gemeenten en schoolbesturen opnemen in een lokale regeling. Deze regeling moet het mogelijk maken om rekening te houden met verschillen tussen scholen en hun huisvestingsopgave. De keus en inhoud van een lokale regeling is sterk afhankelijk van de eigen keuzes die een gemeente en schoolbesturen daarbij maken. De volgende elementen zou een dergelijke regeling kunnen omvatten:
    - de criteria om de noodzaak voor het toewijzen van een vergoeding te kunnen beoordelen
    - de criteria waarmee een keus tussen renovatie en nieuwbouw kan worden gemaakt
    - de verdeling van kosten (maximaal percentage van het toepasselijke normbudget) tussen gemeente en schoolbestuur
    - de wettelijke grondslag (WEC, WPO, WVO) of bevoegdheid voor de vergoeding en de te volgen procedure

Aandachtspunt

Uitgangspunt van de modelverordening is dat deze modelverordening alleen die zaken regelt die conform onderwijswetten worden vereist. Wil de gemeenteraad voorzieningen bekostigen die niet vallen onder de omschrijving 'voorzieningen huisvesting' onderwijs dan dienen afspraken daarover apart te worden vastgelegd. Dit kan worden geregeld in een beleidsregel zoals die er ook is voor gymzalen. Belangrijk daarin is wel te borgen dat alle schoolbesturen gelijk worden behandeld. Er zijn ook gemeenten die dit regelen via een toegevoegde bijlage aan de Verordening Materiële financiële gelijkstelling (Fingel).

4. Voorbeelden

Vragen over renovatie zijn beslist niet nieuw. Wel zijn ze actueel en leert de praktijk dat het essentieel is om vanuit een gezamenlijk belang te redeneren. Een aantal oplossingen blijken inmiddels in de praktijk te worden gehanteerd.

Hieronder volgen er enkele:

Planvorming op basis van strategische visie

Gemeente A krijgt de komende jaren als gevolg van krimpende leerlingaantallen met veel leegstand te maken. Tegelijk is geconstateerd dat de gebouwen in de gemeente vrijwel allemaal ouder zijn dan 40 jaar en dat ondanks de matige bouwkundige staat (conform NEN 2767) deze gebouwen functioneel en energetisch niet meer voldoen aan de (maatschappelijke) eisen van deze tijd. In een bestuurlijk overleg is dit met de schoolbesturen gedeeld waarop het idee is ontstaan om een gezamenlijk visietraject in te gaan om te komen tot een Strategisch Huisvestingsplan met daarin opgenomen afspraken overerschikking van

accommodaties en een gedragen visie op onderwijs gecombineerd met opvang, jeugdzorg, VVE en peuterspeelzaal.

Planvorming op basis van doordecentralisatie

De gemeente B heeft met de schoolbesturen samen een model ontwikkeld waarbij de gemeentelijke en schoolbestuurlijke huisvestingsmiddelen samen zijn gebracht in een gezamenlijke stichting. Vandaar uit worden de middelen voor huisvesting verdeeld en verzorgd op grond van een gezamenlijk investeringsplan.

Planvorming op basis van behoud van monumenten

Gemeente C heeft veel gebouwen uit de jaren twintig en dertig en wenst deze gezien hun monumentale status te behouden. Schoolbesturen kampen echter met hoge energiekosten en gebouwen die eigenlijk niet meer geschikt zijn voor het geven van eigentijds onderwijs. Om deze gebouwen te verduurzamen beschikken de schoolbesturen niet over het

daarvoor benodigde budget. Om deze scholen toch te kunnen behouden en op te waarderen naar de kwaliteitseisen van deze tijd is er bij de aanpassing van de lokale verordening een uitzondering opgenomen met betrekking tot de monumenten. Voor een levensduur verlengende investering (van 25 jaar) kunnen schoolbesturen zodoende aanspraak maken op een budget dat overeenkomt met 62% van nieuwbouwkosten. Met de schoolbesturen is afgesproken dat zij na deze gemeentelijke bijdrage 25 jaar geen aanspraak zullen maken op (vervangende) nieuwbouw.

Planvorming op basis van inhaalslag

Gemeente D heeft de wetswijziging aangegrepen om in het kader van de overdracht onderzoek te laten uitvoeren naar de technische, functionele en energetische staat van de schoolgebouwen. Op basis van de uitkomsten zijn er in overleg met de schoolbesturen afspraken gemaakt welke gebouwen in aanmerking komen voor een investeringsimpuls zodat deze gebouwen in de komende tien jaar op een afgesproken (basis)kwaliteitsniveau kunnen worden gebracht. Tussen het

schoolbestuur en gemeenten zijn afspraken gemaakt over de bekostiging.

Planvorming op basis van levensduurbenadering

Gemeente E heeft hoge ambities op het vlak van duurzaamheid. Om toe te werken naar een energie neutrale gemeente in 2030, heeft het een 'actieplan duurzaamheid' opgesteld. Daarmee wil het investeringen stimuleren die als vliegwiel kunnen fungeren voor de stad alsmede mogelijkheden bieden voor de regionale werkgelegenheid. Binnen dit actieplan is een stappenplan ontwikkeld voor het gebruik van daken voor zonnepanelen en wenst het samen met de provincie en schoolbesturen een routekaart te ontwikkelen waarmee de verduurzaming van scholen tot uitvoering kan komen. Om deze doelen te bereiken werkt de afdeling duurzaamheid nauw samen met die van het onderwijs. Waar schoolbesturen geen eigen vermogen kunnen aanwenden kan gebruik worden gemaakt van leningen met een lage rente uit het door de gemeente ingestelde 'energiefonds'.

Planvorming op basis van gebouwreductie

Gemeente F kent een schoolbestuur dat, als gevolg van krimpende leerlingaantallen, kampt met een grote (normatieve) overcapaciteit en als gevolg daarvan een groot exploitatieprobleem. Het schoolgebouw zelf is ruim 50 jaar oud. De gesprekken om tot een aanpassing van de onderwijshuisvesting te komen kennen een lange voorgeschiedenis. Naast een uitbreiding (40 jaar geleden) hebben er nooit onderwijskundige, technische en functionele aanpassingen plaatsgevonden. Vanwege het onduidelijke toekomstperspectief heeft het schoolbestuur investeringen in het onderhoud uitgesteld. Op basis van een externe integrale gebouwbeoordeling zijn mogelijke scenario's besproken en vervolgstappen in kaart gebracht. Uiteindelijk is (mede met het oog op de toekomst) gekozen om de aanwezige ruimtecapaciteit af te stemmen op de normatieve ruimtebehoefte. Dit wordt bereikt door de uitbreiding van het oorspronkelijke gebouw, welke bouwtechnisch op dit moment de grootste investeringsbehoefte kent, te slopen en het oorspronkelijke schoolgebouw een 'upgrade' te geven. Over de verdeling van kosten voor de sloop

en upgrade hebben de gemeente en het schoolbestuur overeenstemming bereikt. Deze overeenstemming is vastgelegd in het Strategisch huisvestingsplan. In de nieuwe situatie is het onderhoud voor de komende twintig jaar (binnen de daarvoor te ontvangen rijksmiddelen) weer te bekostigen.

Planvorming op basis van gedeelde vervanging

Gemeente G heeft in het kader van het IHP een haalbaarheidsonderzoek laten uitvoeren naar de afweging vervangende nieuwbouw of renovatie van een bestaand schoolgebouw. Op basis van de uitkomsten van dat onderzoek is uiteindelijk met het schoolbestuur gekozen om binnen de huidige verordening (door een verruiming van het begrip 'vervangende nieuwbouw') het schoolbestuur een aanvraag te laten indienen voor een gemeentelijke bijdrage in de bekostiging van de renovatie van het schoolgebouw.

Bovenstaande voorbeelden uit de praktijk laten een divers beeld zien van de wijze waarop gemeenten en schoolbesturen hierover met elkaar tot afspraken komen.

5. Nog wat handreikingen

In de loop van het voorlichtingstraject waar ook deze brochure deel van uitmaakt, zijn over een aantal onderwerpen handreikingen gedaan, die ook nuttig kunnen zijn voor het gesprek over renovatie. Naast een aantal overige interessante links, staan ze hier nog eens op een rij.

Gevolgen wetswijziging

Wat zijn de feiten rondom de wetswijziging onderwijshuisvesting? Beschrijving van de nieuwe wetgeving, inclusief inzicht in de verschillen tussen de oude en nieuwe situatie. Lees de brochure '[Wetswijziging buitenonderhoud](#)'.

Lokaal overleg

Hoe kunnen onderwijs en gemeenten samen het gesprek aan gaan? In de brochure '[Stappenplan Zorgvuldige Overdracht](#)' is dit middels stappenplannen beschreven.

Meerjarengedebouwplan

Hoe komt u tot een goed huisvestings- en onderhoudsplan? In de brochure '[Meerjarengedebouwplan](#)' krijgt u inzicht in de factoren die het meerjarenonderhoudsplan beïnvloeden.

Competent opdrachtgeverschap

Welke vaardigheden worden van de huisvestingsverantwoordelijke gevraagd? De brochure '[Competent opdrachtgever](#)' geeft inzicht in de benodigde vaardigheden om het opdrachtgeverschap van de onderwijsorganisatie goed in te vullen.

Financieringsvormen

Welke financieringsvormen zijn mogelijk voor huisvestingsvraagstukken? De brochure '[\(Anders\) financieren](#)' geeft inzicht in de financieringsmogelijkheden ter ondersteuning van de huisvesting.

Modelverordening

De VNG heeft voor haar leden een factsheet opgesteld met antwoorden op veel gestelde vragen over de Modelverordening Voorzieningen Onderwijshuisvesting. Deze factsheet is te vinden op de [website van de VNG](#).

Asbest

Asbest is een onderwerp dat zeker ook het onderwerp van renovatie raakt. Ruimte-OK heeft hiervoor een handreiking in ontwikkeling, die alle verantwoordelijkheden ten aanzien van dit onderwerp beschrijft. Zodra deze handreiking gereed is zal deze worden toegevoegd aan de online kennisbank.

Scholenbouwatlas

Om schoolbesturen en locatiedirecteuren kennis te laten maken met inspirerende voorbeelden van verbouwopgaven, geslaagde renovaties en hergebruik is de website www.scholenbouwatlas.nl ontwikkeld waarin actuele verbouwopgaven in het basisonderwijs terug te vinden zijn.

Kwaliteitskader huisvesting basisonderwijs (Bijlage C)

Welke basiskwaliteit streven gemeenten en schoolbesturen na op lokaal niveau? Bijlage C van het Kwaliteitskader Huisvesting - Basisonderwijs, maakt deze kwaliteitscriteria voor de bestaande bouw inzichtelijk en bespreekbaar. Het kwaliteitskader is (inclusief bijlage C) vrij te downloaden in de [online kennisbank](#).

Green Deal

In 2014 is door de sectororganisaties PO-Raad, VO-raad, de VNG, de Rijksoverheid, het Klimaatverbond en Ruimte-OK een Green Deal akkoord gesloten met als doel verduurzaming van schoolgebouwen te gaan versnellen. De Green Deal is naast kans om de kwaliteit van de bestaande gebouwen te verbeteren tegelijk een kans om te besparen op de exploitatie. Meest actuele informatie is te vinden via de website www.greendealscholen.nl.

Bezoekadres

Ruimte-OK
Beukenlaan 42
5651 CD Eindhoven

Contact

Telefoon (040) 2329740

FAx (040) 2443298

info@ruimte-ok.nl

www.ruimte-ok.nl

Deze brochure is in opdracht van het Ministerie van OCW uitgegeven door Ruimte-OK in samenwerking met de PO-Raad en de VNG.

De digitale versie van de brochure is beschikbaar op:

www.overhevelingbuitenonderhoud.nl

Versie 1.0 © 2015